

SLUTRAPPORT

PROCESS- OCH METODSTÖD I FUNKTIONSRÄTT TILL KOMMUNER

LÄNSSTYRELSEN SKÅNE OCH STOCKHOLM

INNEHÅLL

1. INLEDNING.....	3
1.1 Rapporten	3
2. BAKGRUNDSBESKRIVNING.....	4
2.1 Funktionshinderspolitik – lagar och riktlinjer för arbetet i kommuner och regioner	4
2.2 Länsstyrelsens arbete inom funktionshinderområdet	6
3. KOMMUNERNA.....	6
3.1 Båstad – aktiv involvering inför framtagande av en strategi	6
3.2 Landskrona – systematik för funktionshinderpolitiken.....	8
3.3 Lund – förjupad samverkan med funktionshinderföreningar	9
3.4 Malmö – nulägesanalys som grund för ny samordningsfunktion	10
3.5 Skurup – nuläge och behov	12
3.6 Trelleborg – en gemensam kunskapsbas	14
3.7 Haninge – tillgängliggörandet av natur- och friluftsområden.....	14
3.8 Järfälla – underlag för framtagande av strategi	16
3.9 Lidingö – ett väl fungerande strategiarbete.....	18
3.10Salem – genomlysning av funktionshinderrådet.....	20
3.11Stockholm stads idrottsförvaltning – rutin för enkelt avhjälpta hinder.....	21
4. SUMMERING AV ERFARENHETER OCH LÄRDOMAR KOPPLADE TILL KOMMUNERS UTVECKLINGARBETE	23
4.1 Vikten av mandat och förankring	23
4.2 Vikten av nulägesanalyser	24
4.3 Timing av när utvecklingsarbetet sker	24
4.4 Behov av samverkansfunktioner och att samla befintliga kunskaper	25
4.5 Funktionshinderrådets roll och arbete.....	26
4.6 Metodstöden från Myndigheten för delaktighet	27
4.7 Rekommendationer	29

1. INLEDNING

Länsstyrelsen Skåne och Länsstyrelsen Stockholm har upphandlat Sweco för process-, metod- och kunskapsstöd inom funktionsrättsområdet. Syftet har varit att kommunerna och regionerna ska erbjudas stöd i att utveckla handlingsplaner, strategier, indikatorer med mera inom funktionsrätt. Samtidigt ska stödet erbjuda kunskapspåfyllnad så att det blir tydligt vad som krävs för att en verksamhet ska leva upp till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Som ett resultat av upphandlingen har kommunerna och regionerna haft möjlighet att ansöka till Länsstyrelsen om konsultstödets tjänster för att få hjälp med sådant som har att göra med:

- strategisk styrning och ledning av funktionshinderspolitiken
- dialog med funktionshindersrörelsen.

Dessa två områden motsvarar Myndigheten för delaktighets (MFD) två metodstöd vilka är framtagna i syfte att stödja utvecklingsarbete inom funktionsrätt. Det har inte funnits någon förutbestämd modell för stödet utan det ska präglas av flexibilitet för att kunna möta varje kommuns unika förutsättningar.

Stödet har varit öppet att söka för samtliga kommuner och regioner i Skåne respektive Stockholms län. De kommuner i Skåne län som blivit beviljade stöd är Malmö, Skurup, Båstad, Landskrona, Lund och Trelleborg. De kommuner i Stockholms län som blivit beviljade stöd är Haninge, Lidingö, Stockholm, Järfälla och Salem.

Swecos stödinsatser i Skåne genomfördes från oktober 2019 till december 2020. I Stockholms län påbörjades stödinsatserna i juni 2020 och avslutades i mars 2021. Dessa tidsperioder inkluderade information till kommunerna om stödet, ansökningsprocesser samt planering- och genomförande av insatser.

1.1 RAPPORTEN

Denna rapport syftar till att ge en sammanställning av erfarenheter från kommuner som har fått ta del av processtödjande insatser för att utveckla sitt funktionshinderspolitiska arbete. Förhoppningen är att rapporten ska kunna användas för att inspirera, i första hand kommuner, till att bege sig in i liknande processer och att använda sig av MFD:s metodstöd. I rapporten samlas kunskap från det stöd som getts i förhållande till olika utvecklingsinsatser. Kopplat till detta ges även rekommendationer kring valet av insatser som nått särskild framgång, samt kring sådant som kunde ha gjorts annorlunda.

Rapporten är disponerad på följande sätt:

1. Bakgrundsbeskrivning - I detta avsnitt ges en beskrivning av det uppdrag som processtödet haft. I kapitlet beskrivs även kortfattat utgångspunkter för funktionshinderpolitiken samt Länsstyrelsen uppdrag kopplar till denna.

2. Kommunerna - I detta avsnitt ges en beskrivning av erfarenheter från kommunerna vad avser genomförda aktiviteter, resultat och lärdomar
3. Summering av erfarenheter och lärdomar kopplade till kommuners utvecklingsarbete - i detta avsnitt analyseras Swecos övergripande erfarenheter. Analysen har fokus dels på erfarenheter från vad som gör att processtödet lyckas, dels från vilka insatser som är centrala i kommunerna för att stärka arbetet med funktionsrätt.
4. Rekommendationer – I detta avsnitt ges rekommendationer inför framtida processtödjande insatser som stöd för kommuners arbete med funktionshinderpolitiskt utvecklingsarbete.

2. BAKGRUNDSBESKRIVNING

I detta inledande avsnitt ges en kort beskrivning av Länsstyrelsen uppdrag och insatser inom funktionshinderområdet.

2.1 FUNKTIONSHINDERSPOLITIK – LAGAR OCH RIKTLINJER FÖR ARBETET I KOMMUNER OCH REGIONER

En central grund för funktionshinderspolitiken är att hela samhället ska utformas på ett sätt som möjliggör att alla människor kan delta på jämlika villkor. Många aktörer är involverade i arbetet. Riksdag och regering beslutar om funktionshinderspolitiken på nationell nivå. Kommuner och regioner ansvarar för stora delar av välfärd, demokrati och samhällets utveckling vilket gör dessa till avgörande aktörer i arbetet att stärka såväl tillgänglighet som delaktighet. Delaktighet handlar om att en person aktivt kan medverka i och vara en del av samhället. Det innebär att i så hög utsträckning som möjligt kunna vara självständig, fatta egna beslut och påverka sitt eget liv. För att säkerställa delaktighet för den enskilde kan det också behöva finnas individuella stöd och insatser. Tillgänglighet handlar om hur samhället utformas och hur människor oavsett förutsättningar ska kunna ta del av den fysiska miljön och kunna ta sig runt i samhället. Det innebär också att få tillgång till information och kommunikation och att kunna använda produkter, miljöer, program och tjänster.

Utgångspunkten i funktionshinderspolitiken är FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Konventionen antogs av FN:s generalförsamling 2006 och ratificerades av Sveriges riksdag 2009. I konventionen finns ett 50-tal artiklar varav 30 är så kallade rättighetsartiklar som kan ge vägledning i arbetet med en strategi. De allmänna principerna är:

- Respekt för inneboende värde, individuellt självbestämmande innefattande
- Frihet att göra egna val samt enskilda personers oberoende
- Icke-diskriminering
- Fullständigt och faktiskt deltagande och inkludering i samhället
- Respekt för olikheter och acceptering av personer med funktionsnedsättning som en del av den mänskliga mångfalden och mänskligheten
- Lika möjligheter
- Tillgänglighet

- Jämställdhet mellan kvinnor och män
- Respekt för den fortlöpande utvecklingen av förmågorna hos barn med funktionsnedsättning

I november 2017 beslutade riksdagen att konventionen ska utgöra grund för den nationella funktionshinderspolitiken i Sverige. Ett nytt nationellt mål formulerades för funktionshinderspolitiken som handlar om att uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas. Inriktningen i arbetet utifrån målet omfattar:

- Principen om universell utformning
- Åtgärda befintliga brister i tillgängligheten
- Individuella stöd och lösningar för individens självständighet
- Förebygga och motverka diskriminering

Sveriges kommuner och regioner (SKR) tydliggör Sveriges kommuner och regioners inriktning inom funktionshinderområdet i ett positionspaper. Positionspapperet redogör för utgångspunkter och frågor som är gemensamma för olika sektorer men också inom sektorer. Det visar på hur kommuner och regioner kan bidra till att utjämna skillnader och undanröja hinder så att personer med funktionsnedsättning kan bli delaktiga i samhället på likavillkor. Utgångspunkten är ett hållbart samhälle som bygger på universell utformning och därmed är tillgängligt och användbart för alla.

Utöver lagar och konventionen är även de 17 globala mål för en hållbar utveckling som finns formulerade inom Agenda 2030 viktiga att förhålla sig till. De globala målen syftar till att utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning är universella men ingår särskilt tydligt inom målen om minskad fattigdom, rätten till utbildning, sysselsättning och trygga städer och miljöer.

Gällande lagstiftning, konventioner och målsättningar tydliggör den enskildes rättigheter i en struktur som kommuner kan använda i framtagningen av exempelvis en strategi eller plan kring insatser för personer med funktionsnedsättning. Därtill finns MFD:s metodstöd som underlag för framtagande av strategidokument. När Sweco påbörjade olika delar av processtödet till kommunerna i Skånes län var MFD:s metodstöd ännu inte tillgängligt. Däremot hade konsulterna deltagit i olika träffar under hösten 2019 där MFD presenterade delar av materialet vilket har medfört att intentionerna med metodstödet kunde användas som underlag för stödinsatserna. Kommunerna har dessutom senare fått tillgång till metodstödet för strategi och dialog på MFD:s webbplats.

2.2 LÄNSSTYRELSENS ARBETE INOM FUNKTIONSHINDEROMRÅDET

Länsstyrelsen bidrar på olika sätt för att förbättra förutsättningar inom funktionshinderområdet. En del i arbetet består i att utveckla samverkan mellan länets aktörer genom tvärsektoriella insatser. En annan del består i att arrangera utbildningar och andra insatser för kompetensutveckling, bland annat för att öka kunskapen om det nationella funktionshinderpolitiska målet och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Länsstyrelsen arbetar för att fånga upp lokala och regionala behov och utgöra länk mellan nationell, regional och lokal nivå samt samråder med länets funktionshinder-organisationer.

Tillsammans med MFD har Länsstyrelsen genomfört en kartläggning och analys av regionernas och kommunernas behov av stöd inom funktionshinderspolitiken. Kartläggningen ligger till grund för det stöd som ges till kommuner och regioner under 2018–2023.

Länsstyrelsen i Skåne län har låtit undersöka hur Skånes kommuner och Region Skåne arbetar med aktiv involvering av personer med funktionsnedsättning i kommunala och regionala beslutsprocesser. Uppdraget hade ett särskilt fokus på förekomsten av så kallade funktionshinderråd. Av rapporten framkom att det sammantaget finns väletablerade former för aktiv involvering av personer med funktionsnedsättning i Skånes kommuner och inom regionen. Det finns dock en utvecklingspotential att vidareutveckla och utvidga arbetet för att kunna ta till vara fler perspektiv. Länsstyrelsen Skåne har även genomfört en kartläggning av funktionshinderpolitiken i Skåne. Resultaten av denna var bland annat att kunskapsnivån i länet är ojämn, att arbetet många gånger vilar på enskilda personers insatser och att det i många kommuner saknas ett strategiskt arbetssätt för funktionshinderpolitiken.

Länsstyrelsen i Stockholms län har tagit fram en rapport om arbetet med mänskliga rättigheter i länet. Kartläggningen fokuserade bland annat på arbetet utifrån konventionen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I rapporten lyftes en rad utmaningar utifrån konventionen och vilka svårigheter det innebär för kommuner och regionen att säkerställa att konventionen efterlevs. Bland annat lyftes behovet av ökad systematik för arbetet samt att öka inflytande och medbestämmande av personer med funktionsnedsättning.

3. KOMMUNERNA

I det här kapitlet beskrivs insatserna och arbetsprocesserna i de kommuner som beviljats processstöd av Länsstyrelsen. Fokus ligger dels på beskrivning av det förändringsarbete som ägt rum, dels på resultat och lärdomar från insatserna.

3.1 BÅSTAD – AKTIV INVOLVERING INFÖR FRAMTAGANDE AV EN STRATEGI

I Båstad kommun har ett arbete påbörjats för att säkerställa aktiv involvering inför framtagande av en gemensam funktionshinderstrategi. Som grund för detta har ansvariga inom kommunens olika förvaltningar medverkat i en workshopserie. Även politiska representanter fanns med initialt i processen. Som inledning på arbetet hölls en föreläsning riktad till såväl politiker, tjänstemän som representanter från funktionshinderföreningar. Ett resultat var

att det är nödvändigt att man har en gemensam grundsyn för att säkerställa en aktiv involvering i processen.

Båstad kommun har genomfört seminarier och workshopar i syfte att formulera och förankra en gemensam strategi för funktionsrätt samt att säkra aktiv involvering av funktionshinderrörelsen. Tjänstemän från olika förvaltningar involverades i arbetet. Initialt fanns även en politikergrupp med för att stärka förankringen men denna upphörde dock som en följd av coronapandemin.

Initialt anordnades ett kunskapsseminarium som riktade sig till chefer och tjänstemän i kommunen, politiker samt företrädare från funktionshinderrörelsen. Därefter fortsatte arbetet med workshopar i tre omgångar riktade till en intern arbetsgrupp med representanter både från kommunens olika förvaltningar och kommunledning. Inför den första workshopen hölls också ett möte med en politiskt sammansatt grupp som inspel till arbetet i arbetsgruppen. Tonvikten låg på styrkor och svagheter i det nuvarande arbetet men också på att identifiera områden som bör belysas i en framtida funktionsrättsstrategi. Coronapandemin medförde att övriga två workshopar som skulle ha hållits under våren flyttades till hösten. Den politikergrupp som hade utsetts utgick då de inte hade tid att lägga fokus på detta under den pågående krisen. Ett internt arbete som var planerat som en länk mellan de olika workshopparna uteblev. Fokus i de två avslutande workshoptillfällena bestod snarare av att diskutera hur kommunen kan utveckla sitt arbete med att landa i ett gemensamt förhållningssätt och att stärka aktiv involvering av personer med funktionsnedsättning, än att formulera innehållet i en gemensam strategi.

Under processen har det framkommit flera lärdomar som har diskuterats mellan processtödjare och ansvarig i Båstad kommun. Några försvårande omständigheter påverkade vilket är viktiga lärdomar till andra som står inför att formulera en strategi. I utgångsläget hade man inte enats om en gemensam grundsyn. Detta medförde att den förankringsprocess som eftersträvades för att kunna formulera en gemensam strategi inte var på plats. Detta tillsammans med omvärldsfaktorer som påverkat möjligheten att driva processen framåt mellan workshoptillfällena som en följd av pandemin har påverkat såväl delaktighet i processen som det slutliga resultatet. Man var helt enkelt tvungna att backa processen och fokusera på att formulera en gemensam grundsyn kring funktionsrätt. Att tvinga fram en snabb process när förutsättningarna inte var på plats hade knappast fungerat utan kräver tålamod med att processer kan ta längre tid än väntat. Processtödjaren konstaterade följande som underlag till ett fortsatt utvecklingsarbete:

- Som grund för framtagandet av en strategi krävs en tydlig och förankrad samsyn kring hur kommunens olika aktörer ser på aktiv involvering ett gemensamt förhållningssätt att bygga vidare från.
- Att enas om ett gemensamt förhållningssätt tar tid och kräver fördjupade dialoger där alla berörda behöver involveras.
- Arbetet med framtagandet av en strategi behöver förankras för att få legitimitet både inom kommunens olika förvaltningar och med funktionshinderrörelsen. Här behövs som stöd för detta även ett fokus på spridning av och information ut i förvaltningarna för att ytterligare förstärka en god förankringsprocess. Information och dialog via arbetsplatsträffar, digital information såväl internt som externt riktat till

funktionshinderrörelsen och kommunmedborgare och andra kommunikationsinsatser kan vara värdefulla som delar i att stärka förankring.

Som ett av flera resultat från det stöd kommunen fått genom processtödet framhålls från Båstad kommun att det varit väldigt bra att man har formerat en tvärprofessionell grupp där många förvaltningar har varit representerade. Ansvarig i Båstad kommun uppfattar att rätt aktörer involverades i arbetet men däremot borde fler personer ha medverkat för att verkligen få kraft i arbetet. Nya kontaktvägar har tillkommit genom de dialoger som förts med stöd från processtödjarna och som omfattat flera förvaltningar. Samtidigt har en plattform utvecklats för fortsatt dialog och kunskapsspridning som kan få en stärkande inverkan på möjligheten att förbättra kommunens insatser för personer med funktionsnedsättning. Frågorna har på så sätt fått en större tyngd och det har påbörjats ett kommunövergripande samtal kring funktionsrättsfrågor. Det har dessutom skett en förflyttning där frågorna inte längre främst ses som en angelägenhet kopplad till vård- och omsorg. Upplevelsen är att processtödet bidragit till en positiv utveckling på så sätt att man fått igång ett internt samarbete. Däremot fanns inte förutsättningar att komma vidare i målsättningen att formulera en gemensam strategi där även ett samarbete med funktionshinderrörelsen inkluderats.

Kommunen har sett det som viktigt att det slutliga strategidokumentet tas fram på egen hand i en fortsatt process för att på djupet säkerställa en bred inkludering. Ansvarig för arbetet i Båstad kommun uttrycker: *”Det är lätt att vara efterklok. Vi var inte framme vid att påbörja arbetet med att ta fram ett strategidokument. Vi behövde något annat innan.”*

3.2 LANDSKRONA – SYSTEMATIK FÖR FUNKTIONSHINDERPOLITIKEN

I Landskrona har en nulägesanalys av arbetet med funktionshinderpolitiken genomförts där stadens utvecklingsbehov kopplat till bland annat aktiv involvering har identifierats. Tillgänglighetsrådets representanter har deltagit i en workshop med fokus på stadens utvecklingsbehov och rådets roll i detta.

Landskrona stad hade identifierat behov av att tydligare integrera funktionshinderperspektiv i kommunens strategiska arbete. Perspektiven bedömdes inte genomsyra kommunens arbete eller vara etablerade på ledningsnivå. I Landskrona stad bestod processtödet av dokumentstudier, en workshop tillsammans med stadens tillgänglighetsråd med fokus på nuläge och framtidsvision samt en rapport med rekommendationer för det fortsatta arbetet.

Ursprungligen var planen att även genomföra en nulägesanalys genom intervjuer med ett urval av politiker och förvaltningschefer. Det visade sig dock inte genomförbart då arbetet inte var tillräckligt förankrat och intervjupersonerna inte ansåg sig ha ansvar för eller tillräcklig insyn i det funktionshinderpolitiska arbetet.

Den rapport som togs fram av processtödet utgick till viss del från MFD:s metodstöd för strategi. Rapporten betonade behovet av att tydligare förankra arbetet med funktionshinderpolitiken samt att ta fram ett strategidokument för det fortsatta arbetet. För att göra detta rekommenderades staden att bilda en arbetsgrupp med representanter från de olika förvaltningarna samt med förankring i politiken. Gruppen skulle, enligt rekommendationerna, få ett tydligt

mandat att ta fram ett förslag till strategidokument för funktionshinderspolitiken. Även vikten av att stärka funktionshinderrörelsens roll betonades. Bland annat rekommenderades Landskrona stad att se över tillgänglighetsrådets roll och funktion och se hur denna kan utvecklas från att idag vara en remissinstans i sent läge till att ha en mer aktiv roll i planering och pågående processer.

De processtödande insatserna fungerade bra men det var tydligt att arbetet inte var tillräckligt förankrat i kommunen. Rapporten som togs fram vidarebefordrades till den chef som hade godkänt arbetet med processtödet. Däremot verkar inte arbetet ha tagits vidare och det är i dagsläget oklart vilka resultat processtödet i Landskrona har lett till. En ytterligare hindrande faktor vad även coronapandemin som började strax efter att processtödet hade avslutats. Ansvarig tjänsteperson och förvaltningschef i staden fick fullt upp med pandemiarbetet och funktionshinderarbetet tycks ha stannat av.

En viktig lärdom från processtödet i Landskrona var behovet av att kommunen förankrar arbetet internt. Det centrala är inte alltid att initiativet kommer från ledningsnivå men det behöver finnas en intern dialog och förankring med kommunledningen för att stödinsatserna ska ha förutsättning att tas vidare och utvecklas i kommunen. Erfarenheten från några andra kommuner som ingått i de processtödande insatserna är att dessa, till skillnad från Landskrona, har haft förankring för förändringsarbetet hos någon person inom förvaltningsledningen. Denna person har sedan förankrat arbetet i exempelvis ledningsgrupper och bjudit in andra personer på ledningsposition till dragningar kopplat till det framtagandet av strategidokument för funktionshinderspolitiken. Behovet av förankring diskuteras vidare i denna rapports avslutande kapitel.

3.3 LUND – FÖRJUPAD SAMVERKAN MED FUNKTIONSHINDERFÖRENINGAR

I Lunds kommun fanns ett behov av att stärka arbetet både till form och innehåll i en av kommunens tillgänglighetsråds utsedda arbetsgrupper, LSS arbetsgrupp. Genom djupintervjuer och ett gemensamt dialogseminarium har kommunen öppnat upp för en analys om roller och ansvar och synliggjort olika delar i samarbetet som behöver stärkas. Det handlar både om att bredda och fördjupa kunskap och insatser i kommunen och att säkerställa att detta når fram såväl i tillgänglighetsrådet som kommunen som helhet.

För att fördjupa arbetet i Lund kommuns tillgänglighetsråd har ett politiskt beslut fattats om att inrätta arbetsgrupper med olika inriktning. En av dessa arbetets grupper, LSS arbetsgrupp, finns inom Vård- och omsorgsförvaltningen.

Lund kommuns ansökan om processtöd gällde framförallt ett behov av att samla in synpunkter om gruppens verksamhet från olika funktionshinderföreningar som är representerade i LSS arbetsgrupp. En målsättning med detta vara att förbättra samarbetet i gruppen både vad gäller innehåll och form. Att säkerställa aktiv involvering för personer med funktionsnedsättning sågs som en viktig del i detta. De processtödande insatserna bestod utöver dialog med kommunens kontaktpersoner i en enkät riktad till föreningsrepresentanter som medverkar i LSS arbetsgrupp. De tillfrågade hade även som en alternativ möjlighet att bli intervjuade, vilket merparten av dem valde. Resultatet från intervjuer och enkäten sammanställdes i en rapport som därefter diskuterades med uppdragsansvariga vid kommunen. Dessa resultat var också grunden för frågeställningar till en workshop som var planerad inom ramen för processtödet.

Workshopen som processtödjaren ansvarade för omfattade samtliga deltagare i LSS arbetsgrupp, såväl föreningsrepresentanter som kommunala tjänstemän. Vid workshopen synliggjordes roller och ansvar som behöver stärkas och förbättras. Dessutom diskuterades prioriteringar i innehållet samt former för detta.

Av resultaten från enkät, intervjuer och den workshop som genomfördes konstaterade processtödjaren att:

- Roll och ansvar för de medverkande i LSS arbetsgruppen behöver ses över utifrån uppdraget.
- Kopplingen till tillgänglighetsrådet och vilka frågor som hör hemma var behöver tydliggöras.
- Sammantaget behövs en genomgång av vad som kan förväntas av gruppens arbete och på vilket sätt gruppen kan ta sig an olika frågor. Uppfattningen om vad uppdraget för LSS arbetsgrupp är och vilka frågor som ska hanteras i detta forum varierar vilket bidrar till ottydlighet.
- LSS arbetsgrupp behöver få en bredare representation av representanter från föreningslivet så att frågor som tas upp inte blir så ensidiga utifrån ett fåtals perspektiv.

Processtödjaren sammanfattade resultat och utvecklingsområden i en skriftlig rapport som ett underlag till det fortsatta utvecklingsarbetet för gruppen. Processtödjaren uppfattar att det finns en vilja och ett engagemang i gruppen som ger förutsättningar för att förbättra de arbetsätt som hittills har tillämpats så att arbetet både blir mer effektivt och träffsäkert. Förhoppningen är att det ska leda till att man hittar ett arbetssätt som är i linje med uppdraget och där det finns en delaktighet som gynnar en förståelse och samsyn inom gruppen som kan bidra till fortsatt utveckling. Ansvarig kontaktperson i kommunen har uppgett att processtödet främjat det fortsatta arbetet i LSS arbetsgrupp. *”Det hade varit svårt att peka på de problem som finns på ett individuellt plan utan ett utifrånsperspektiv”*. En lärdom från de processtödjande insatserna i Lund är vikten av en god dialog och att man i den här typen av funktioner säkerställer såväl förväntningar på arbetet som dess innehåll och form. Det är också av stor vikt att de handlingsmöjligheter som finns identifieras och att det blir tydligt hur beslut som fattas kan föras vidare i andra sammanhang som i detta fall i första hand till kommunens tillgänglighetsråd.

3.4 MALMÖ – NULÄGESANALYS SOM GRUND FÖR NY SAMORDNINGSFUNKTION

I Malmö stad hade beslut fattats om att inrätta en samordningsfunktion som stöd för utveckling av funktionsrättsarbetet i stadens olika förvaltningar. Genom en bred nulägesanalys har staden fått mer kunskap om samordningsfunktionens roll och ansvar. En enkät har genomförts riktad till stadens förvaltningschefer och ansvariga för funktionsrättsfrågor inom stadens förvaltningar har intervjuats. Dessutom har en enkät och kompletterande intervjuer genomförts med representanter från funktionshinderorganisationer som Malmö stad samverkar med.

I Malmö stad var man i startgröparna för att inrätta en ny samordningsfunktion kring funktionsrätt och tillgänglighet varför man ansökte om processtöd från Länsstyrelsen. De processtödjande insatserna gällde genomförande av en nulägesanalys med fokus på en kartläggning av hur stadens förvaltningar arbetar med funktionsrätt och tillgänglighet, samt att inhämta

information från olika funktionshinderföreningar om vad de ser som viktigt kopplat till den nya organisatoriska funktionen.

Som inledning togs en aktivitetsplan fram för processtödet insatser. Insatserna bestod i en enkät riktad till stadens samtliga förvaltningschefer. Dessutom omfattade stödet intervjuer med ansvariga för tillgänglighetsfrågor i stadens olika förvaltningar. Totalt intervjuades 18 personer, vilket var fler än planerat. En workshop var planerad att genomföras med funktionshinderföreningar som Malmö stad har en samverkan med, men den fick ställas in som en följd av coronapandemin. Istället genomfördes en enkät riktad till funktionshinderföreningarna. Denna bestod huvudsakligen av öppna svarsalternativ där de svarande kunde ange styrkor och svagheter i nuläget, önskemål om utveckling samt deras bild av en framtida positiv vision för det samordnade stödet i syfte att denna funktion ska tillgodose föreningarna behov. I några fall önskade föreningar kontaktas muntligt i stället för de skriftliga enkätfrågorna vilket processtödjaren tillgodosåg genom telefonintervjuer.

Som ett resultat av nulägesanalysen föreslog processtödjaren ett antal åtgärder och olika aktiviteter som kan stärka samordningsfunktionens roll:

- Att tydliggöra ansvaret för samordningsfunktionen, samt synliggöra resultat från olika insatser. Det handlar om att dels visa att funktionen finns, dels att öka intresset för att ta kontakt kring olika frågeställningar såväl internt från stadens förvaltningar som från funktionshinderföreningar.
- Att höja kunskapsnivån utifrån ett funktionshinderperspektiv, inte generellt utan med tydlig koppling till de aktuella förvaltningarnas arbete och kring olika perspektiv på tillgänglighet - till exempel om kommunikation och digitaliseringslösningar
- Det uttrycks önskemål om att samordningsfunktionen ska vara en nod, "en väg in", som både samlar information och sprider information och kontakter. Genom att många beskriver att de är ganska ensamma inom sina respektive förvaltningar med ansvar för frågor kopplat till funktionsrätt och tillgänglighet efterfrågas någon form av bollplank.
- Att kunna utbyta erfarenheter med andra förvaltningar efterfrågas. Även denna funktion skulle kunna utvecklas inom samordningsfunktionen genom administration av nätverk.
- Det upplevs som viktigt att öka samarbetet med den ideella sektorn för att säkerställa ett väl integrerat funktionsrätts- och tillgänglighetsarbete. Här behövs ett närmare kontinuerligt samarbete. Att visa på resultat från en sådan samverkan är sannolikt viktig för att kunna åstadkomma ett långsiktigt och förtroendeingivande utvecklingsarbete.
- För föreningarna är det många som ser utveckling av en gemensam applikation med olika funktioner som önskvärd. Att utveckla digitaliseringslösningar är också något som efterfrågas av förvaltningsrepresentanterna.

Genom att det gått en tid sedan processtödet avslutades i Malmö har en mer fördjupad uppföljning gjorts efter avslutat processtöd. Det framförs att underlaget som processtödet tillhandahöll varit användbart för funktionens utveckling, men även som grund för en utvecklad samverkan med stadens förvaltningar och funktionshinderföreningar. Utifrån resultat i nulägesanalysen har man från samordningsfunktionen försökt lobba för att förvaltningar ska involvera funktionshinderföreningar i olika frågor. Man har även gett stöd till stadens förvaltningar kring anpassningar utifrån ett funktionshinderperspektiv till exempel kring digitala lösningar. Som en

följd av önskemål från föreningarna, vilket framkom i nulägesanalysen, har samordningsfunktionen satsat på uppsökande verksamhet riktad till aktörer inom funktionshinderrörelsen. Man har även informerat om resultaten som framkom - ofta i samband med styrelsemöten i föreningarna. Att nulägesanalysen lyfte vikten av att synliggöra behov ur ett tillgänglighets- och funktionshinderperspektiv i strategiska dokument har också hanterats. Det har resulterat i att perspektiven lyfts in både i stadens översiktsplan och i stadens hållbarhetsrapport. Uppfattningen från ansvarig kontaktperson är att gehöret för olika rekommendationer har blivit större som en följd av den kartläggning som gjordes i nulägesanalysen. Det som annars har varit bra är att det funnits en lyhörddhet inom samordningsfunktionen i den uppbyggnadsfas som varit där anpassningar gjorts utifrån olika behov som de processtödjande insatserna synliggjort både från stadens förvaltningar och från funktionshinderorganisationerna. Det har märkts en positiv utveckling där stadens förvaltningar efterfrågar kompetensen på ett tydligare sätt än tidigare.

Samordningsfunktionen framhåller att det är viktigt att Malmö stad på ett systematiskt sätt återkopplar till funktionshinderföreningarna om vad som görs inom området. Även detta behov är något som framkom i nulägesanalysen utifrån de enkäter och intervjuer som gjordes med representanter från olika föreningar. Exempel som ges är att man försöker satsa på nyhetsbrev två gånger per år, en julhälsning och en sommarhälsning som ett sätt att få kontinuitet i kontakterna. Av kontaktpersonen i Malmö stad framförs att de gärna hade önskat ett fortsatt samarbete med processtödjaren. Framförallt hade en ytterligare uppföljning varit bra efter att den nya samordningsfunktionen hade påbörjat sitt arbete. Uppfattningen är oavsett det att *"kommunen, med stöd av processtödet fick fram väldigt mycket meningsfull information"*.

3.5 SKURUP – NULÄGE OCH BEHOV

Skurups kommun har fått ökad kunskap om nuläget kopplat till det funktionshinderpolitiska arbetet. En arbetsgrupp har fått ökad kunskap om kommunens behov framåt och hur processen med att ta fram ett strategidokument för funktionshinderpolitiken kan se ut samt hur funktionshinderrörelsen kan involveras i detta arbete. Frågorna har blivit väl förankrade i kommunen och beslut har fattats om att ett strategidokument för funktionshinderpolitiken ska tas fram.

I Skurups kommun önskade man stöd med att göra en genomlysning av funktionsrättsarbetet i kommunens förvaltningar. Man önskade även få hjälp med att göra frågor som rör funktionsrätt och tillgänglighet mer synliga i kommunen.

Inledningsvis analyserades nuläget för de funktionshinderpolitiska frågorna i kommunen genom dokumentstudier och ett antal intervjuer med representanter från förvaltningarna. Därefter genomfördes en workshop tillsammans med deltagare i den arbetsgrupp som Skurups kommun utsett. Avslutningsvis gjorde Sweco en mindre omvärldsanalys av hur ett antal andra kommuner arbetat med att ta fram strategidokument för de funktionshinderpolitiska frågorna. Processtödet rekommenderade kommunen att:

- Involvera politiken i framtagandet av strategidokumentet. Detta bör både gälla majoritet och opposition.

- Funktionshinderrörelsen behöver involveras i arbetet med att ta fram och följa upp strategin. Ta fram en plan för hur arbetet med strategin löpande förankras hos funktionshinderrörelsen.
- Begränsa inte strategidokumentet till ett fåtal av kommunens verksamhetsområden – utan visa att funktionsrätt är något som behöver genomsyra allt. Ta fram en realistsikt prioritering för vilka insatser som ska genomföras när inom de olika förvaltningarna.
- Inventera arbetet med funktionsrättsfrågor i de olika verksamheterna för att utifrån detta kunna sätta träffsäkra mål. Om inte möjligheten finns att göra mer grundläggande inventeringar innan strategidokumentet ska beslutas – identifiera i så fall nulägesanalys och inventering som tydliga mål eller aktiviteter i strategidokumentet.
- Tydliggör ansvaret för genomförandet av strategidokumentet. Ta fram indikatorer kopplat till målen alternativt en tydlig åtgärdsplan med aktiviteter. Fastställ vem eller vilka som ansvarar för genomförandet och när detta ska följas upp.
- Där det är möjligt, sätt mål som inkluderas i kommunens budgetprocess. Detta stärker de olika förvaltningarnas incitament att verkligen lägga tonvikt vid dessa frågor.
- Ta hjälp av MFD:s metodstöd för strategi samt metodstöd för dialog i arbetet med att fram dokumenten.

Även politiken har fått ta del av underlaget och de tips och idéer som processtödet gett för hur man ska arbeta vidare med funktionsrättsarbetet i kommunen. Denna involvering har i sin tur lett till ett politiskt beslut om att ta fram en plan för funktionshinderpolitiken. Kommunen hade enligt dem själva sannolikt inte tagit beslut om att formulera en strategi utan processtödet från Länsstyrelsen. Det som kommunen själva framhåller som en framgångsfaktor var att processtödet gav konkreta rekommendationer för hur kommunen kan ta arbetet vidare. På så vis blev innebörden av den kommande processen tydlig och det upplevdes som enklare att fatta beslut om att ta arbetet vidare internt. Det framhölls även att nulägesanalysen var en framgångsfaktor. Både för att den satte fingret på kommunens behov och för att intervjuerna med bland annat kommunchef och förvaltningschefer i sig stärkte förankringen för frågorna och skapade ökad medvetenhet kring arbetet. En annan framgångsfaktor var även att insatserna genomfördes tidsmässigt rätt. Det fanns en redan påbörjad dialog i kommunen om att ta fram ett strategidokument för funktionshinderpolitiken men det uppfattades fortfarande som otydligt hur detta skulle göras och vad ett sådant arbete skulle innebära. Processtödet insatser var det som behövdes för att ett beslut skulle fattas och arbetet skulle påbörjas med att ta fram ett strategidokument.

Skurups kommun har påbörjat arbetet utifrån de rekommendationer som processtödet tog fram. En planering finns för hur strategidokumentet ska tas fram och olika processer har påbörjats. Kommunen har planerat för att ha workshopar där man har som målsättning att processa fram ett underlag till en tillgänglighetspolicy som även inkluderar inspel från funktionshinderrörelsen. Organisationerna har även uttryckt att det är positivt att de involveras mer än de gjort tidigare. Dialoger med funktionshinderrörelsen har utvecklats och möten kring tillgänglighetsstrategin har genomförts med några olika föreningar.

3.6 TRELLEBORG – EN GEMENSAM KUNSKAPSBAS

Trelleborg hade behov av mer gemensam kunskap i frågor som rör funktionsrätt varför ett gemensamt kunskapsseminarium efterfrågades. För att säkerställa hög kvalitet och ett relevant innehåll utsågs ansvarig forskare inom funktionsrätt, som medverkat i det processtödjande teamet, som ansvarig för genomförandet av ett sådant seminarium.

I Trelleborg bestod processtödet endast i en insats, att ansvara för ett kunskapsseminarium. Vid detta tillfälle deltog totalt 13 personer. Seminariet tog framförallt upp olika perspektiv på tillgänglighet och delaktighet. Även universell utformning berördes liksom frågor om tillgänglighet i arbetslivet.

Ansvarig kontaktperson uppgav sig vara väldigt nöjd med aktiviteten och gjorde bedömningen att detta kunskapsinriktade seminarium är en start för kommuns arbete att förbättra och utveckla kommunens synsätt avseende tillgänglighet. Kommunens kontaktperson för processtödet framförde i efterhand *”att detta är nog det mötet/utbildningen som har varit mest givande på ett bra tag för min del”*.

3.7 HANINGE – TILLGÄNGLIGÖRANDET AV NATUR- OCH FRILUFTSOMRÅDEN

Haninge kommun har påbörjat arbetet med att ta fram en metod för att integrera funktionsrättsperspektiv i tillgängliggörandet av natur- och friluftsområden. En arbetsgrupp har fått ökad kunskap om funktionsrättsområdet och genom samverkan knutit nya kontakter inom kommunen. Under arbetet har funktionshinderrörelsen inkluderats i dialog och genom en nulägesanalys har kommunen fått ökad kunskap om de behov och utmaningar som finns för det fortsatta arbetet. Frågorna har förankrats i kommunen genom att involvera och informera medarbetare, chefer och nämndemän från olika förvaltningar.

Kultur- och fritidsförvaltningen i Haninge kommun sökte stöd från Länsstyrelsen för att ta fram en samlad och systematiserad metod för att arbeta med funktionsrättsperspektiv i tillgängliggörandet av natur- och friluftslivsområden. Stödet bestod av två delar – en nulägesanalys och en processutvecklande del som genomfördes genom två workshops och en presentation.

Haninge kommun har tidigare arbetat med tillgängliggörande av natur- och friluftsliv genom projektet Naturen på lika villkor som drivits av Studieförbundet. Inom ramen för projektet har ett antal områden i kommunen inventerats och utvecklats ur ett tillgänglighetsperspektiv. Ett antal satsningar har även genomförts utanför projektet. Nulägesanalysen som Sweco gjorde visade att det finns vissa brister i kommunen gällande samverkan och samordning kring utvecklandet av natur- och friluftsområden. Det finns även ett behov av att se över funktionshinderrådets möjligheter att vara delaktiga i arbetet med att tillgängliggöra natur- och friluftsområden.

Två workshoppar utformades för att möta och diskutera behoven om framkommit i nulägesanalysen. Den första workshopen genomfördes med chefer och strateger på fritidsförvaltningen och kommunledningskontoret. Fokus för arbetet var förankring, mandat och styrning. Frågorna som diskuterades var vad som krävs för att metoden ska leva vidare och utvecklas i kommunen och hur kommunen kan stärka möjligheten att säkra aktiv involvering av

funktionshinderrörelsen. Sweco identifierade tillsammans med kommunen att en viktig väg till en mer aktiv involvering är att kommunen utökar dialog med till exempel särskolor, daglig verksamhet och allmänheten om tillgängliggörande av natur- och friluftsområden. Det kan till exempel innebära att verksamheter eller personer med funktionsnedsättning som bor nära ett naturområde deltar vid inventeringar eller utvärderar platsen.

Den andra workshopen genomfördes med operativ och strategisk personal på fritidsförvaltningen och kommunledningskontoret samt representanter från funktionshinderrådet. Syftet med workshopen var att påbörja anpassningen och utvecklingen av metoden för den operativa tillämpningen på natur och friluftslivsområden. Som arbetsmaterial hade Sweco tagit fram ett utkast till en metod som utgick från Naturvårdsverkets rapport Tillgängliga kultur- och naturområden. I workshopen diskuterade grupperna de olika stegen och hur det skulle kunna synkas med ordinarie processer i utvecklingen av ett natur- och friluftsområde. Under varje steg diskuterades även:

- Tillgänglighet till området idag – Möjligheten för personer med funktionsnedsättning att ta sig till och från platsen, behov av information om platsen och möjlig marknadsföring
- Tillgänglighet i området – befintliga hinder och framtida behov. Till exempel framkomlighet, toaletter, rastplatser och skyltning
- Aktiv involvering av funktionshinderrörelsen. Genom till exempel tillgänglighetsråd, LSS, särskola, information som går ut brett till medborgare på ett tillgängligt sätt. Samverkan mellan olika aktörer: Externt (organisationer, regionen, externa tillgänglighetskonsulter med flera) och internt (samla tillgängliga kompetenser).

Avslutningsvis presenterade Sweco arbetet för medarbetare och politiker i kommunen samt funktionshinderrådet. Haninge kommun beskriver att processtödet var avgörande för att arbetet med att ta fram en metod för tillgängliggörande av natur- och friluftsområden överhuvudtaget skulle ske. Styrkan med ett externt stöd beskriver kontaktpersonerna i Haninge kommun är att någon har tid att planera en övergripande process, att organisera arbetet. Den externa kompetensen kring funktionsrättsfrågor och konsulternas erfarenhet av hur andra kommuner arbetar stärkte även processen. Samtidigt är det en utmaning att konsulterna inte är insatta i de interna processerna som är avgörande för att arbetet ska förankras och fungera. Haninge framhåller att det är viktigt att beakta att även kontaktpersonerna på kommunen fått lägga ner mycket tid på processtödet. Arbetet har även synliggjort andra utvecklingsområden inom funktionsrätt som kommunen vill arbeta vidare med. Haninge betonar vikten av att inte se arbetet som avklarat bara för att processtödet är slut

Swecos utkast till metod

Steg 1: Planera processen och ta kontakt med berörda aktörer

I steg 1 funderar ni över hur tidsplanen för insatsen kommer se ut och vilka i Haninge kommun och hos andra aktörer som behöver involveras. Vem/vilka är ansvariga för tillgänglighetsperspektivet? Hur och när kommer ni att inkludera personer med funktionsnedsättning?

Steg 2: Beskriv området utifrån tillgänglighetsområdet

I steg 2 beskriver ni det befintliga området. Varför besöker man området? För vem är området tillgängligt idag? Kan personer med funktionsnedsättning ta sig till området? (Kanske kommer ni på fler faktorer som är viktiga att få med)

Beskrivningen ska stötta er i de efterföljande stegen

Steg 3: Beskriv vad ni vill åstadkomma

I steg 3 beskriver ni vad ni vill ha åstadkommit efter avslutad insats - vilka syften och mål ni har med att tillgängliggöra området. Specificera vilka aktiviteter, natur-vägledning eller dylikt som ska finnas i området och vilka typer av tillgänglighetsinsatser ni vill och kan göra.

Steg 4: Genomför insatser i området

Under detta steg genomförs själva insatserna på området. Vilka aktörer berörs och hur kommunicerar de med varandra? Vilken kunskap och information behöver olika aktörer?

Steg 5: Testa och utvärdera

Anläggningar och tillgänglighetsåtgärder bör testas av berörda eller sakkunniga innan de tas i bruk av allmänheten. Hur ska ni genomföra det? Vad är viktigt att tänka på då? När ni har testat platsen är det dags att utvärdera – titta tillbaka på era mål från steg 3, vad uppnådde ni? Vad behöver ni eller andra aktörer arbeta vidare med?

3.8 JÄRFÄLLA – UNDERLAG FÖR FRAMTAGANDE AV STRATEGI

Järfälla kommun har påbörjat arbetet med att ta fram ett funktionshinderpolitiskt program. En grupp medarbetare vid kommunen har fått ökad kunskap om funktionsrättsområdet och genom samverkan knutit nya kontakter inom kommunen. Arbetet med att ta fram strategidokumentet ses nu som ett kommungemensamt arbete och de funktionshinderpolitiska frågorna har fått bredare förankring i kommunen.

I Järfälla kommun hade frågan om att stärka det funktionshinderpolitiska arbetet och ta fram ett strategidokument för frågorna varit uppe till diskussion, men inga beslut hade fattats när processtödet inleddes. En grupp av tjänstemän och enhetschefer sökte om Länsstyrelsens processtöd för att få hjälp med att lyfta frågorna ytterligare och identifiera i vilken riktning

kommunen bör arbeta vidare. Syftet med processtödet i Järfälla kommun var därmed att lägga grunden för ett framtida arbete med att ta fram och förankra ett strategidokument för funktionshinderpolitiken i kommunen. Arbetet syftade även till att få en bild av nuläget samt att skapa ökad förståelse och förankring för det fortsatta arbetet med frågorna. Processtödet hade även som avsikt att skapa förutsättningar för att funktionshinderrörelsen ska vara involverade i kommunens funktionshinderpolitiska arbete.

De processtödjande insatserna i Järfälla kommuner bestod av en nulägesanalys, en workshop samt framtagandet av ett stödmaterial till kommunen innehållandes rekommendationer för det fortsatta arbetet. Stödmaterialet och rekommendationerna presenterades även vid en muntlig dragning för kommunledningen.

Som ett första steg i arbetet togs en nulägesanalys fram. Syftet med studien var att få en bild av hur funktionshinderfrågorna hanteras i dagsläget i kommunens förvaltningar och på ledningsnivå. Vidare syftade nulägesanalysen till att ge en bild av vilka behov som finns för att utveckla arbetet med att integrera perspektiven ytterligare i kommunens arbete. Nulägesanalysen byggde på dokumentstudier, intervjuer och en epost-enkät. Intervjuer genomfördes med representanter från samtliga förvaltningar, kommunpolitiker samt en funktionshindersorganisation. Ett mejl med frågor skickades även till de funktionsrättsorganisationer som är verk-samma i Järfälla kommun.

En digital workshop genomfördes tillsammans med 18 deltagare från kommunen. Deltagarna representerade samtliga kommunens förvaltningar. Workshopen inleddes med en föreläsande del om utgångspunkter för funktionshinderpolitiken samt exempel på hur andra kommuner har arbetat med att ta fram strategidokument för frågorna. Därefter diskuterade deltagarna hur visionen för funktionsrättsarbetet i Järfälla samt vad kommunen behöver göra för att komma dit.

Både i nulägesanalysen och workshopen blev det tydligt att det finns många personer och funktioner inom kommunen med stort engagemang och kunskap kopplat till funktionsrättsarbetet, men att det idag saknas en samverkansfunktion för dessa. Det framkom även att det behövs mer samverkan mellan förvaltningarna överlag för att arbeta sektorsövergripande med funktionshinderperspektiv. Även frågan om stärkt aktiv involvering och dialog med funktionshinderrörelsen diskuterades under workshopen. För att uppnå visionsläget och vara en kommun för alla oavsett funktionsförmåga menade flera att kommunen behöver bli bättre på att involvera funktionshinderrörelsen.

Med utgångspunkt i resultaten från nulägesanalysen och workshopen författade Sweco rapporten "Stödmaterial för framtagande av funktionshinderpolitiskt program". I rapporten ingick även en kort omvärldsanalys med tips på hur andra kommuner har arbetat för att ta fram och implementera strategidokument för funktionshinderpolitiken. Flera av exemplen kom från MFD:s metodstöd för strategi. Stödmaterialet till Järfälla kommun har även haft ett liknande upplägg som MFDs metodstöd men varit med kommunspecifikt utifrån de behov och förutsättningar som identifierades i nulägesanalysen och workshopen.

Flera av rekommendationerna i stödmaterialet hade fokus på stärkt aktiv involvering av funktionshinderrörelsen. Sweco rekommenderade bland annat Järfälla kommun att:

- Funktionshinderrörelsen behöver involveras i arbetet med att ta fram och följa upp programmet. Kommunen behöver se över vilka olika möjligheter som finns att involvera organisationer och personer med funktionsnedsättning. Förslagsvis bör även organisationer och individer utanför tillgänglighetsrådet kontaktas – framför allt eftersom det i dagsläget inte finns tillräcklig representation av barn och unga i tillgänglighetsrådet. Här är det viktigt att ta fram en plan för hur arbetet med att fram programmet löpande förankras hos funktionshinderrörelsen.
- Nulägesanalysen lyfter utvecklingsbehov kopplade till tillgänglighetsrådets roll, mandat och arbetssätt. Sweco rekommenderar att kommunen gör en genomlysning av tillgänglighetsrådets arbete och funktion i kommunen samt ser över om och hur dessa aspekter kan utvecklas. Fokus bör bl.a. ligga på rådets placering i den kommunala organisationen, representation i rådet samt rådets roll i kommunen. Förslagsvis kan ett sådant utvecklingsarbete integreras i programmet för funktionshinderpolitiken.

Under tiden för det processtödande arbetet fattade kommunen beslut om att ta fram ett strategidokument för funktionshinderpolitiken. De kontaktpersoner Sweco arbetat med menar att de processtödande insatserna gav en knuff i rätt riktning och påverkade beslutet. Utifrån beslutet rekommenderade Sweco kommunen att forma en arbetsgrupp för framtagande av strategidokumentet. Sweco rekommenderade vidare att det i arbetsgruppen bör det ingå representanter från samtliga förvaltningar för att ge förutsättningar för bred förankring. Arbetsgruppens mandat och förutsättningar behöver även vara tydliga. Att poängtera behovet av samverkan mellan förvaltningarna ses som en framgångsfaktor i Järfälla kommun. *”Vi ska nu ta fram ett funktionshinderpolitiskt program och den huvudsakliga vinsten är att det ses som en kommungemensam process, där samtliga förvaltningar behöver vara med i processen.”*

3.9 LIDINGÖ – ETT VÄL FUNGERANDE STRATEGIARBETE

Lidingö stad stod i begrepp att formulera ett funktionshinderpolitiskt program. För att få struktur på arbetet samt ett löpande stöd i olika moment kring målformuleringar och indikatorer efterfrågades processtöd. Processtödet har även medverkat i arbetet med en nulägesanalys där representanter från stadens olika förvaltningar fått lämna synpunkter som underlag till den pågående processen att formulera programmet. Lidingö stads strategiarbete har med stöd av olika insatser samt återkommande workshops på olika teman drivits fram på ett systematiskt sätt.

I Lidingö stad finns en vilja att stärka arbetet med funktionsrätt inom stadens olika förvaltningar och kopplat till funktionshinderrörelsens behov. En målsättning i detta arbete har varit att ta fram ett funktionshinderpolitiskt program. Detta var grunden till att staden ansökte om och beviljades stöd från Länsstyrelsen.

Processtödet inleddes med en föreläsning och utbildningsinsats för en projektgrupp som hade utsetts för att ta fram programmet. Utbildningen utgick bland annat från MFD:s metodstöd för strategi och lyfte exempel från detta kring vad som är viktigt att tänka på när ett strategidokument tas fram. Vid utbildningen gavs även exempel på hur andra kommuner gjort i sitt arbete

med att ta fram strategidokument för funktionshinderpolitiken samt hur de slutgiltiga dokumenten varit strukturerade.

Därefter tog processtödjaren i samarbete med kommunen fram en nulägesanalys. Som del av nulägesanalysen riktades en enkätstudie till ansvariga på funktionsrättsområdet inom stadens olika förvaltningar och till organisationer inom funktionshinderrörelsen. Nulägesanalysen har därefter varit ett underlag för kommunens arbete med att formulera en gemensam strategi för funktionsrättsarbete.

Processen i Lidingö har bestått i att ansvarig för processen bjudit in företrädare vid stadens olika förvaltningar till workshops där man fokuserat på olika frågeområden på ett strukturellt och metodiskt likartat sätt. För att säkerställa en tydlig process så togs ett projektdirektiv fram inför projektets start. Efter att projektplanen fastställdes av en utsedd styrgrupp så formerades en arbetsgrupp bestående av sakkunniga för de målområden som hade identifierats att ingå i programmet. I olika grupperingar utifrån målområdenas relevans för stadens förvaltningar. Uppgiften var att för varje målområde konkretisera formuleringar av mål och indikatorer, samt att ta fram beskrivningar av vilka åtgärder som ska vidtas för att uppnå målen. Totalt anordnades tolv workshops, två per målområde, samt två möten för avstämningar. Workshop 1-6 hade fokus på mål och indikatorer och workshop 7-12 hade fokus på aktiviteter. I uppdraget till medverkande i processen låg också att arbeta med förankring, information och arbetsmöten inom sina respektive förvaltningar. Målsättningar som låg till grund för seminarierna var följande:

- Möjligheter till ett likvärdigt deltagande i demokratin
- Rätten till information, kommunikation och ett bra bemötande
- Fysisk tillgänglighet i både inne- och utemiljöer
- Rätten till utbildning
- Rätten till arbete och försörjning
- Rätten till boende
- Möjligheter till likvärdig fritid och god hälsa
- Rätten till individuellt stöd och att få tillgång till ny teknik

Utöver medverkan från kommunens tjänstemän har avstämningar av den formulerade strategin även gjorts med ansvariga för pensionärsrådet, tillgänglighetsrådet och FUB. FUB har haft full insyn och fått ta del av ett utkast av strategin. Upplevelsen från de som ansvarat för att ta fram strategin är att man haft en väldigt bra dialog som gett underlag till förankring av det framtagna programmet.

Ansvariga för strategiarbetet vid staden menar att tiden varit en utmaning – processen med att ta fram strategidokumentet var för kort. Att ansvariga för framtagandet av strategin haft sina anställningar inom Omsorgs- och socialförvaltningen har varit en svårighet på så sätt att man även haft pandemin att förhålla sig till. *”Utmaningen nu när strategidokument är framtaget är hur ambitionen från ledningen ser ut, hur ledningen tar emot det och hur det prioriteras då det ska göras inom ordinarie budget.”*

Inför det kommande arbetet utifrån strategin är uppföljningen något som ses som en stor utmaning. Genom att det i Lidingö stad inte finns någon samordnare och arbetet ska ske inom ordinarie budget finns en risk att detta inte prioriteras. Här finns en önskan att Länsstyrelsen

kan bidra med nytt stöd framöver. I övrigt framförs önskemål om att få tillgång till mer erfarenhetsutbyte med andra kommuner där man kan jämföra sig och ta del av goda erfarenheter.

Sweco konstaterar att arbetet med framtagandet av strategin varit såväl systematiskt genomförd som väl förankrat hos medverkande aktörer. Även kopplat till FUB som varit särskilt engagerade i frågan har det funnits en god samverkan. Utmaningen är, precis som ansvarig för framtagandet av strategidokumentet beskriver, hur väl dokumentet förankras på ledningsnivå och hur uppföljningen kommer att se ut.

3.10 SALEM – GENOMLYSNING AV FUNKTIONSHINDERRÅDET

Salems kommuns funktionshinderråd har fått ökad kunskap om rådets utvecklingsbehov och hur rådets roll kan stärkas i kommunen. Resultaten från den genomlysning som genomförts har presenterats för kommunledningen och det finns en plan för hur rådets roll och arbetsätt ska utvecklas framåt.

Funktionshinderrådet i Salems kommun ansökte om processtöd från Länsstyrelsen för att stärka rådets arbete i kommunen. Ordförande och vice ordförande i rådet upplevde att det fanns behov av att förtydliga rådets roll och arbetsprocesser - det vill säga vilken roll funktionshinderrådet kan och bör ha kopplat till kommunens olika verksamheter samt hur arbetet på bästa sätt ska struktureras för att bli så ändamålsenligt som möjligt. Processtödet i Salems kommun syftade därmed till att tydliggöra tillgänglighetsrådets roll och arbetsprocesser och att identifiera hur arbetet bör utvecklas.

Processtödet planerades till en nulägesanalys av rådets roll och arbetsprocesser, en workshop med funktionshinderrådets deltagare samt en rapport med rekommendationer för fortsatt arbete. Workshopen fick ställas in till följd av coronapandemin och ersattes av en muntlig presentation för kommunledningen. Syftet med presentationen var att förankra resultaten och rekommendationerna på ledningsnivå i samtliga förvaltningar. Att förankra resultaten identifierades i efterhand även som en framgångsfaktor av kontaktpersonen vid Salems kommun.

För den inledande nulägesanalysen genomfördes intervjuer med politiker, tjänstemän och representanter för funktionshindersorganisationer som medverkar i det kommunala funktionshinderrådet. Totalt genomfördes tio intervjuer. Kontaktpersonen vid Salems kommun hade gärna sett att nulägesanalysen hade baserats på fler intervjuer för att få en ännu bredare förståelse för olika uppfattningar av rådets roll och arbetsätt.

Processtödet rekommendationer till Salems kommun var:

- Tydliggör rådets roll i Salems kommun samt skapa samsyn för denna. Detta görs förslagsvis genom inledande workshoppar med funktionshinderrådet och representanter från kommunens förvaltningar och nämnder.
- Koppla rådets roll till genomförande och uppföljning av den funktionshinderplan som väntas antas. Rådet kan ha en viktig roll i att vara med och konkretisera genomförandet av planen samt att följa upp målen.
- Marknadsför rådets roll och arbetsätt brett i kommunen. Förvaltningar och verksamheter behöver känna till att rådet finns och hur samverkan med rådet kan ske samt vad

rådet kan bidra med. Den framtagna planen för funktionshinderrådet kan ligga till grund för marknadsföringsinsatserna.

- Se över rådets representation. Finns det nya sätt att locka fler unga personer till rådet? Hur ser dialog och samverkan ut med exempelvis särskola, idrottsorganisationer mm.?
- Erbjud kunskapshöjande insatser till representanterna i rådet. Frågan om skev representation är svår och inte unik för Salems kommun. När representationen inte är total är det centralt att representanterna i rådet har en bredare ingång och ser sig själva som representanter för funktionshinderrörelsen. För att komma dit behöver representanterna få kunskapshöjande insatser om strategiskt funktionshinderarbete. Fokus för dessa insatser bör även kopplas till vilken roll funktionshinderrådet ska ta i kommunen.
- Se över rådets placering under socialnämnden och om det vore möjligt och önskvärt att flytta rådet till en mer central placering. På detta sätt finns det chans att öka möjligheten för att funktionshinderfrågorna integreras brett i kommunen och inte ses främst som en fråga för socialförvaltning och socialnämnd.

Kontaktpersonen vid kommunen menar att arbetet har lett till en tydligare förståelse inom rådet för vilket utvecklingsarbete som behöver ta vid samt ökad förståelse i kommunens förvaltningar för funktionshinderrådets potential och roll. *”Vi kommer gå vidare med att marknadsföra oss mer i kommunen utifrån den rekommendationen. Först behöver vi landa i rådet kring samsyn om vad vi gör och varför och sen tror jag det finns en ökad mottaglighet för oss att öka samverkan med förvaltningarna.”*

3.11 STOCKHOLM STADS IDROTTSFÖRVALTNING – RUTIN FÖR ENKELT AVJHÄLPTA HINDER

Idrottsförvaltningen i Stockholms stad har påbörjat arbetet med att ta fram en rutin för enkelt avhjälpna hinder i stadens sim- och idrottshallar. En grupp medarbetare har fått ökad kunskap genom en utbildning om enkelt avhjälpna hinder. Chefer på förvaltningen har ett underlag i form av rekommendationer för fortsatt utvecklingsarbete och lärande exempel från andra kommuner att arbeta vidare med.

På idrottsförvaltningen i Stockholms stad uppmärksammade medarbetare att staden behövde stärka sitt arbete med enkelt avhjälpna hinder i sim- och idrottshallar. Chefer på förvaltningen valde att söka medel från Länsstyrelsen med stöd av en av stadens tillgänglighetsstrategier. Utformningen av stödet utvecklades i dialog mellan Sweco och förvaltningen. Ingången blev att stödet skulle utformas för att kartlägga utvecklingsmöjligheter och ta fram rekommendationer för fortsatt arbete. Stödet bestod av dialoger med idrottsförvaltningen, dokumentstudier av tidigare inventeringar och checklistor, en omvärldsstudie om enkelt avhjälpna hinder samt genomförande av en workshop och introduktionsutbildning med medarbetare från Idrottsförvaltningen och Fastighetskontoret. Stödet dokumenterades i en slutrapport som presenterades för chefer på förvaltningen.

Krav på tillgänglighet har funnits i bygglagstiftningen sedan 1960-talet och kravnivån har utvecklats efterhand. Idag finns det krav både för när man uppför byggnader och när man gör ändringar i byggnader. För att öka tillgängligheten i en snabbare takt behöver man även förbättra befintliga miljöer, inte bara invänta att de byggs om eller ersätts. Sedan år 2001 finns

det därför bestämmelser med krav om att enkelt avhjälpna hinder ska åtgärdas i lokaler dit allmänheten har tillträde, så kallade publika lokaler, och på allmänna platser. Det rör sig om förhållandevis små åtgärder som är av stor betydelse för att personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga ska kunna använda publika lokaler eller allmänna platser. I plan- och bygglagen, PBL, anges att alla enkelt avhjälpna hinder mot tillgänglighet och användbarhet i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser ska avhjälpas. Kravet gäller om det med hänsyn till de praktiska och ekonomiska förutsättningarna är enkelt att avhjälpa hindren.¹

I Stockholm, liksom i flera andra kommuner, finns i dagsläget ingen tydlig rutin för arbetet med enkelt avhjälpna hinder. Utifrån tidigare kunskap identifierade Sweco följande framgångsfaktorer för kommuners arbete med enkelt avhjälpna hinder:²

- Ett beslut på ledningsnivå och gärna en policy som en grundstomme att arbeta och samarbeta utifrån. Det underlättar planering och dialog mellan aktörer som har delat ansvar för enkelt avhjälpna hinder.
- Ett helhetsperspektiv på tillgänglighetsarbete där enkelt avhjälpna hinder är en del av ett mer omfattande arbete.
- Inventering av samtliga lokaler.
- Dialog med funktionshinderråd/funktionshinderorganisationer för att inkludera deras erfarenheter och behov av till exempel prioritering av hinder. Boverket undersöker möjligheten för intresseorganisationer att överklaga beslut som rör enkelt avhjälpna hinder
- Underlätta anmälningar om enkelt avhjälpna hinder från allmänheten (till exempel genom en applikation)
- Satsa på utbildning och kompetensutveckling om tillgänglighet generellt och enkelt avhjälpna hinder specifikt.

Under en workshop med medarbetare identifierades en rad utmaningar och möjligheter som en framtida rutin behövde utformas runt. En utmaning för staden, liksom andra kommuner, är att ansvarsfördelningen mellan berörda förvaltningar – i Stockholms fall idrott och fritid, trafik och fastighet – inte är tydlig. Fastighetskontoret är ansvariga för att åtgärda hindren men det finns ingen tydlighet i hur åtgärder prioriteras eller anmälningar kommer in. På anläggningarna finns ingen ansvarig roll som genomför inventeringar och rapporterar in utmaningar. En möjlighet som identifierades var att detta bör knytas till rutiner för brandskydd, som genomförs regelbundet. Att kunna identifiera och prioritera enkelt avhjälpna hinder kräver dock kunskap om tillgänglighet och PBL. Staden har upphandlat insikts-utbildningar som ska erbjudas medarbetare, och en framtidsplan är att genomföra längre utbildningar om enkelt avhjälpna hinder.

Sweco rekommendationer till idrottsförvaltningen efter genomförd workshop inbegrep att kompetensutveckla nyckelpersoner om enkelt avhjälpna hinder, uppdatera checklistor för inventeringar och utveckla en rutin där ansvariga roller genomför rutinmässiga uppföljningar av lokaler. Förvaltningen själva beskriver att processtödet hjälpte dem att ta reda på hur de skulle

---

¹ PBL – Kunskapsbanken, boverket.se (<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/regler-om-byggande/krav-pa-byggnadsverk-tomter-mm/retroaktiva/enkelt/>)

² Sammanställt utifrån Zotééva (2018), Boverket (2018) Analys av reglerna om enkelt avhjälpna hinder. Rapport 2018:31, Boverket (2005) Enklare utan hinder.

gå vidare med en identifierad utmaning, ”genom processtödet har vi kommit på hur vi kommer framåt” säger de själva. Processtödet innebär även att de fick ett underlag, i form av slutrapporten, som underlättade att ta ett beslut om det fortsatta arbetet.

4. SUMMERING AV ERFARENHETER OCH LÄRDOMAR KOPPLADE TILL KOMMUNERS UTVECKLINGSARBETE

4.1 VIKTEN AV MANDAT OCH FÖRANKRING

En viktig lärdom från kommunernas arbete har varit behovet av att stödinsatserna är förankrade och att det finns mandat att driva frågorna. Även om denna lärdom inte är förvånande är det angeläget att poängtera att det inte går att bortse från vikten av mandat och förankring. Insatserna behöver inte initieras från kommunledningen men det är avgörande att arbetet är förankrat hos någon funktion med mandat och vilja att driva arbetet vidare i kommunen.

I flera av kommunerna som fått processtöd har ansökan om stödet kommit ”underifrån” från tjänstemannanivå eller funktionshinderråd. Det har varit personer som arbetar med funktionshinderpolitiken som har identifierat att frågorna inte fått tillräckligt gehör i kommunen i dagsläget och därmed ansökt om Länsstyrelsens processtöd. I några kommuner har detta fungerat väl och i andra har arbetet i kommunerna inte fått det genomslag som avsågs. Sweco identifierar att skillnaden mellan när det har fungerat väl och när det inte blivit som tänkt hänger samman just med nivån av förankring och vilket mandat som kontaktpersonerna för processtödet haft.

I en kommun hade utvecklingsarbetet initierats av enskilda tjänstemän och de hade fått detta godkänt från förvaltningschefen. En bit in i genomförandet blev det tydligt att det saknades bredare förankring i kommunen och att de tjänstemän som skulle driva arbetet inte hade fått tillräckligt mandat att ställa krav på andra eller initiera insatser. Därmed stannade arbetet av efter att processtödet hade genomförts och det fanns liten möjlighet att påverka politiker eller kommunledningen.

I andra kommuner där arbetet också initierades från tjänstemannanivå har processtödet däremot fått stort genomslag. Där har man använt styrkan i att ha en extern aktör som påpekar brister i kommunens arbete och ger rekommendationer för framtiden. Sweco uppfattar att tjänstemännen i dessa kommuner har förankrat arbetet hos någon person på ledningsposition och fått mandat att driva frågorna internt. Tjänstemännen har även sett till att personen på ledningsposition har förankrat arbetet i exempelvis ledningsgrupper och bjudit in andra ledningspositioner till slutpresentationer av processtödet. På så sätt har frågorna fått legitimitet och förankring i kommunen.

4.2 VIKTEN AV NULÄGESANALYSER

En annan lärdom har varit vikten av att inledningsvis genomföra nulägesanalyser i kommunerna. Självklart beror detta behov på processtödet syfte och karaktär och om kommunen redan har en tydlig uppfattning eller inte av var de befinner sig kopplat till den fråga som ska utvecklas. Sweco uppfattar att nulägesanalyserna har bidragit till att säkra att utvecklingsarbetet och det mer långsiktiga förändringsarbetet i kommunerna landar rätt.

Ett exempel är en kommun som inte fullt ut genomförde en nulägesanalys. Även om frågor om styrkor och svagheter i nuläget ställdes i en inledande workshop med utsedd arbetsgrupp samt riktat till en politikergrupp gjordes ingen fortsatt uppföljning av detta internt riktad till samtliga förvaltningar och förvaltningschefer med mandat att fatta beslut. Samtliga förvaltningar fanns heller inte representerade i arbetsgruppen vilket hade varit önskvärt. Successivt framkom att behovet av en samsyn kring ett gemensamt förhållningssätt inom området funktionsrätt är avgörande för att nå framgång i arbetet med att kunna formulera en väl förankrad funktionsrättsstrategi. En övergripande kartläggning av nuläget hade sannolikt kunnat identifiera likheter och olikheter kring hur man ser på detta område inom olika förvaltningar som hade kunnat leda till en fördjupad dialog. Att även inkludera frågor till funktionshinderrörelsen hade också varit ett sätt att få underlag som grund för ett fortsatt förankringsarbete. I Båstad medförde dels avsaknaden av ett gemensamt förhållningssätt och att processen dessutom senarelades som en följd av coronapandemin till att förutsättningen att komma vidare efter den första workshopen försvagades. Detta resulterade i att processtödet fokus behövde läggas på att nå samsyn kring ett gemensamt förhållningssätt snarare än att ge inspel till innehållet i en funktionsrättsstrategi.

En viktig fördel med nulägesanalyserna, som Sweco har upplevt, är att de har identifierat luckor i samverkan. En god samverkan mellan olika förvaltningar, verksamheter och mellan kommun och funktionshinderrörelsen krävs för att få till ett integrerat funktionshinderarbete. Många gånger pågår det flera processer i en kommun för att stärka funktionsrättsarbetet men det saknas en översikt av vad som görs och vilka kompetenser som finns. Genom nulägesanalyserna har kommunerna fått syn på vilket arbete som sker samt vilka individer som har relevant kompetens.

I den uppföljande intervjun med kontaktpersonen i Skurups kommun framkom att processen med att ta fram nulägesanalysen även hade inneburit en förankring av frågorna i kommunen. Att intervjua exempelvis chefer och politiker om funktionshinderpolitiken hade i sig skapat en ökad medvetenhet om frågorna och en bra förutsättning att landa efterföljande förslag till förändring. Sweco upplever att det samma gäller i fler kommuner – att intervjuerna har lett till ett ökat intresse och engagemang från olika delar av kommunens verksamheter.

4.3 TIMING AV NÄR UTVECKLINGSARBETET SKER

När i tid som processtödet har kommit in och utvecklingsarbetet påbörjats i kommunerna har haft stor betydelse för vilket genomslag det fått. Exempelvis hade man i två av kommunerna fört diskussioner på olika nivåer kring behovet av att ta fram ett strategidokument för funktionshinderpolitiken - men det hade ännu inte lett till några konkreta uppdrag. Genom att processtödet kom in och satte ljus på frågorna och lyfte fram kommunens behov och möjligheter

tog diskussionerna fart igen och ledde till beslut om att ta fram strategidokument. Sweco upplever att detta troligtvis inte hade skett om utvecklingsarbetet hade genomförts vid en tidpunkt där det inte redan hade funnits en påbörjad diskussion om frågorna och behoven av att arbeta mer strategiskt. Swecos konkreta rekommendationer för hur arbetet skulle tas vidare blev en möjlighet för kommunerna att ta steget från diskussion till beslut. I de uppföljande intervjuerna med kontaktpersonerna på kommunerna har det även framkommit att de upplever att processtödet kom in i rätt tid och gav en viktig ”puff” i rätt riktning. *”Det blev konkret och tydligt vad vi behövde göra och det blev mindre abstrakt för politiken vad det skulle innebära att ge ett uppdrag om att ta fram ett strategidokument. Det har absolut varit en bidragande faktor till att man tog det beslutet”.*

I Lidingö stad hade man påbörjat ett arbete för att stärka funktionshinderpolitiken. Sedan flera år tillbaka hade FUB efterfrågat en strategi för staden. Beslut fattades att en gemensam strategi skulle tas fram inom stadens omsorg- och socialförvaltning vilket sammanföll med utlysningen av processtöd från Länsstyrelsen. Att man fick denna möjlighet upplevs från ansvariga ha bidragit till ett bra stöd i processen som haft en stärkande inverkan under hela arbetet.

I Malmö hade kommunen fattat beslut om att inrätta en ny samordningsfunktion som skulle vara ett stöd för samtliga förvaltningar i frågor som rör funktionsrätt och tillgänglighet. Ansökan om projektmedel gjordes samtidigt som personal rekryterades till den nya enheten. Att man ansökte om stöd i första hand till en nulägesanalys var tidsmässigt helt rätt då de ansvariga inom samordningsfunktionen behövde kunskap och information om hur olika förvaltningar arbetar med frågor inom området. Att nulägesanalysen tog ett brett grepp där uppgifter inhämtades från såväl förvaltningschefer, ansvariga tjänstemän för frågorna inom förvaltningarna och funktionshinderorganisationer med koppling till staden bidrog till att man snabbare kunde anpassa innehåll och form för den nya samordningsfunktionen. Att de processtödjande insatserna sammanföll med planeringen av den nya funktionen upplevs av ansvariga ha varit värdefull för att snabbt komma igång och formera en väl anpassad verksamhet efter uttalade behov.

4.4 BEHOV AV SAMVERKANSFUNKTIONER OCH ATT SAMLA BEFINTLIGA KUNSKAPER

I arbetet med kommunerna har det framkommit att det överlag saknas samverkansfunktioner för funktionshinderfrågor i kommunerna. Samtidigt har det även varit tydligt att det ofta finns ett flertal personer med stor kompetens om och erfarenhet av funktionshinderfrågor på såväl strategisk som operativ nivå. Sweco har upplevt att dessa personer många gånger känt sig ensamma i sina verksamheter och att de haft en bild av att det saknas andra med kompetens för att driva funktionshinderfrågorna framåt. Vid exempelvis workshopar, utbildningar och möten inom ramen för de processtödjande insatserna har dessa funktioner fått kontakt med varandra.

Sweco har genom de processtödjande insatserna fått uppfattningen att behovet av att hitta fungerande samverkansfunktioner är stort i många kommuner och att det skulle kunna bidra till ett viktigt mervärde om dessa funktioner också fick mandat att driva förändring. Ett exempel där man satsat på att utveckla en samordningsfunktion är Malmö stad. Utifrån resultat av

den nulägesanalys som gjorts är denna funktion något som ansvariga för tillgänglighetsfrågor och funktionsrätt i stadens olika förvaltning sett som värdefullt. Det egna ansvaret för frågorna upplevs inte alltid som tydligt. Detta medför att möjligheten till bollplank men även möjligheter till nätverkande via samordningsfunktionen är något som flera av de intervjuade framhåller som mycket värdefullt. Även de funktionshinderföreningar som haft möjlighet att uttala sig inom ramen för genomförd nulägesanalys ser detta som en fördel då det blir tydligare för dessa vart man ska vända sig vid synpunkter och frågor. Samordningsfunktionen upplevs på så sätt som en väg in till staden i frågor som rör funktionsrätt.

4.5 FUNKTIONSHINDERRÅDENS ROLL OCH ARBETE

En annan lärdom från det processtödjande arbetet i kommunerna är vilken potential funktionshinderråden har men att dessa sällan har tillräckliga förutsättningar att ha en aktiv roll i kommunerna. Allt för många gånger är rådets roll och arbetsprocesser otydliga och kännedom om dess existens och roll verkar vara liten i övriga delar av kommunen. Även frågan om representation och bristen på sådan från exempelvis barn och unga har varit ett återkommande tema.

I arbetet med att se över funktionshinderrådets roll och arbete i Salems kommun rekommenderade Sweco kommunen att erbjuda representanterna kompetenshöjande insatser och att föra en dialog om rådets roll och uppdrag. Detta utifrån att tjänstemännen inte upplevde att representationen i rådet var tillräckligt bred samt att representanterna hade en tendens att främst fokusera på individuella och personliga frågor. Samtidigt uppfattade flera tjänstemän att kommunen skulle behöva ha en mycket närmare dialog med funktionshinderrörelsen och involvera personer med funktionsnedsättning tidigare i processer. I dialog med ordföranden i funktionshinderrådet rekommenderade Sweco att representanterna skulle erbjudas kompetenshöjande insatser kring strategiskt funktionshindersarbete samt att man i rådet skulle ha en diskussion kring vad det innebär att representera funktionshinderrörelsen. På detta sätt hoppades man kunna bidra bredare till i kommunens processer och ha en mer strategisk roll.

Processtödet i Lund hade fokus på att se över verksamheten inom LSS arbetsgrupp som är en av flera grupper som kommunen inrättat för att stärka arbetet kopplat till kommunens tillgänglighetsråd. Det framkom att kopplingen mellan dessa var otydligt. Det fanns brister i kunskapen om rådets roll och ansvar i förhållande till LSS arbetsgrupp. Här uppfattat processtödjarna att det är viktigt att öka kunskapen om mandat och uppdrag. En rekommendation var att gruppen skulle ta kontakter med ansvarig inom tillgänglighetsrådet för att förtydliga roller, ansvar och vilka beslutsmandat som finns. En rekommendation var också att lägga in i arbetsgruppens dagordning som en stående punkt att informera om vad som tas upp i tillgänglighetsrådet, men också vilken information som LSS arbetsgrupp vill föra vidare till rådet då detta annars blir avhängigt personer som sitter i båda funktionerna.

Sweco menar att behoven av att stärka funktionshinderråden finns i många kommuner och att dessa behöver bättre förutsättningar än de har idag att ha en aktiv roll.

Utöver det arbete som sker i funktionshinderråden ser Sweco att fler kommuner har behov av att utveckla fler kommunikationsvägar med personer med funktionsnedsättning. Det gäller främst barn och unga som inte involverar sig i ett funktionshinderråd och personer som inte

identifierar sig med en funktionsnedsättning, till exempel personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. I processtödet i Haninge kommun, som handlade om metoder för att tillgängliggöra natur- och friluftsområden, identifierade Sweco och kommunen ett antal alternativ. Till exempel kan dialoger initieras med särskolor, daglig verksamhet och skolan. Samråd och information kan även ske med allmänheten och föreningslivet genom informationsträffar på torg eller andra offentliga rum. Den här typen av kontaktvägar kan användas för mer riktade dialoger eller uppdrag inom avgränsade frågor som rör funktionsrättsområdet.

4.6 METODSTÖDEN FRÅN MYNDIGHETEN FÖR DELAKTIGHET

Som utgångspunkt för processtöden i kommunerna har Sweco haft tillgång till MFD:s två metodstöd för dialog och strategi. Metodstöden blev färdiga när processtödet i Skåne redan hade påbörjats. Metodstöden har använts i några kommuner där detta ansetts passande, medan fokus i andra kommuner har legat på andra aspekter än strategi och dialog.

I denna del av rapporten ges en återkoppling på metodstödens användbarhet. I den första delen beskrivs hur kommunerna har uppfattat och använt metodstöden och i den andra delen återges Swecos reflektioner av metodstöden.

I Skåne hänvisade Sweco till materialet i processtödet i fyra av kommunerna. Vid de uppföljande intervjuerna hade två av kontaktpersonerna i kommunerna tagit del av materialet. Den ena upplevde metodstöden inspirerande på så sätt att det stärkt uppfattningen om att det behöver skapas en systematik för arbetet. Materialet ger enligt kontaktpersonen konkreta exempel på hur man kan involvera olika aktörer i arbetet och är dessutom kunskapshöjande. Det ger stöd i hur en strategi kan tas fram. Om klartecken ges att påbörja ett arbete för att ta fram en strategi anses materialet från MFD vara användbart. Den andra kontaktpersonen som tittat på MFD:s material för de båda metodstöden var av annan uppfattning. Materialet upplevs enligt denna person som svårtillgänglig och inte så konkret som skulle önskas. *”Det är svårt att säga varför jag inte får till det. Jag behöver något annat men vet inte exakt vad.”* Metodstödet om dialog upplevs inte vara särskilt imponerande, utan att personen kan redogöra för vad som behöver utvecklas.

I Stockholms län har Sweco hänvisat till MFD:s metodmaterial i två av kommunerna. I övriga kommuner låg fokus för processtödet på frågor som inte hade direkt bäring på metodstöden. Av de två kommunerna är det en som hittills har använt metodstödet för strategi. I den andra kommunen finns planer att använda stöden mer framöver när de påbörjar arbetet med att ta fram ett strategidokument för funktionshinderpolitiken. Sweco gav som rekommendation till kommunen att använda båda metodstöden i arbetet framåt.

I Lidingö har MFD:s metodstöd använts som ett underlag under hela processen. Genom att man i Lidingö haft som målsättning att ta fram en strategi för stadens arbete med funktionsrätt har framförallt metodstödet för strategi använts. Detta underlag har legat till grund för planering av de workshoppar som anordnats inom olika målområden. Metodstödet uppfattas av ansvarig för processen som mycket användbart för att exempelvis hitta aktuell information, erfarenheter från andra och definitioner av olika begrepp. Det underlag som finns om statistik, informationsfilmer och tips om utbildningar har också varit mycket uppskattat och användbart. Rekommendationen i metodstödet om att ha en god förankring på ledningsnivå och de delar

som rör uppföljning har framhållits som extra viktiga av Lidingö stad. Det har gjorts olika försök att föra fram dessa rekommendationer till den styrgrupp som funnits kopplat till arbetet med strategin.

Sweco har tagit del av metodstöden under arbetet med processtöden till kommunerna. Den mest konkreta användning av stöden har varit att Sweco strukturerat slutrapporterna till tre av kommunerna utifrån strukturen för metodstödet för strategi. Metodstöden har gett en bra bild av vilka moment som är viktiga när man tar fram ett strategidokument för funktionshinderpolitiken och Sweco har haft hjälp av metodstöden i sitt processtöd. Dessutom har Sweco använt flera av metodstödens tips från hur andra kommuner har arbetat i processtödet workshopar och rapporter.

Framför allt tipsen från andra kommuner har upplevts som behjälpliga för de kommuner Sweco varit i kontakt med. Kommunerna har uttryckt att de tagit stöd från tipsen från andra kommuner och Sweco har uppfattat att dessa tips väckt intresse vid workshoparna. Utöver de exempel som finns beskrivna i metodstöden har Sweco lagt till fler exempel – bland annat från de kommuner vi själva arbetat med i processtödet. Det vore bra att se över exemplen i metodstöden och utveckla dessa med fler och mer uppdaterade tips. Flera kommuner har även velat ta del av andra kommuners strategidokument för funktionshinderpolitiken för att se hur dessa varit strukturerade. Ett förslag är att i metodstödet länka till ett antal kommuners strategidokument att ge fler tips på hur slutresultaten kan se ut.

Swecos uppfattning av metodstöden är att de skulle kunna bli mer överblickbara och ha en tydligare struktur. Idag upplevs de som svåra att navigera. Exempelvis vore det bra om man kunde läsa samtliga delar samlad i ett dokument eller liknande. Ett annat förslag är att på första sidan ha en figur eller ett schema över hela processen och dess olika delar som läsaren kan navigera ifrån.

Vad gäller metodstödet för dialog upplever Sweco att detta är extra svårt att överblicka och att det blir många klick och underrubriker med ganska lite information under varje del. Sweco tror det vore bra att göra stödet mer överblickbart samt att konkretisera informationen ytterligare. Det är i dagsläget mycket generell information som vi inte uppfattar ger tillräckligt konkret stöd till kommunerna. Även här vore det bra med fler tips från hur kommuner arbetat. Samtidigt som vi är medvetna om att dessa konkreta tips är svåra att hitta.

Sweco menar att om MFD och Länsstyrelsen önskar att metodstöden ska få större genomslag i kommunerna behöver dessa marknadsföras ytterligare. Att satsa på att visa upp goda exempel på hur metodstöden använts kan vara ett sätt. I några fall har önskemål framkommit om att ta fram korta filmer för att fånga in hur andra kommuner arbetar. Detta skulle kunna vara ett sätt att synliggöra exempel på hur metodstöden använts. Ett annat sätt att säkra användandet av stöden skulle kunna vara att strukturera eventuella framtida processtödjande insatser till kommunerna utifrån metodstöden.

4.7 REKOMMENDATIONER

Avslutningsvis ger Sweco rekommendationer som stöd för kommuners arbete med funktionshinderpolitiskt utvecklingsarbete. Den sista rekommendationen är riktad till MFD.

- Åtgärder och utvecklingsarbeten som planeras måste vara väl förankrade politiskt och hos ansvariga chefer med beslutsmandat för att ge förutsättningar till en positiv arbetsprocess. Går det inledningsvis inte att skapa bred förankring krävs det att åtminstone en person på ledningsposition ger mandat för att bedriva förändringsarbete samt att denna person driver förankringsarbetet på ledningsnivå.
- Det är av stor vikt att det genomförs någon form av nulägesanalys som grund för det utvecklingsarbete som planeras. Det har visat sig att det är av avgörande betydelse för resultatet att det finns en tydlighet i grunden för det som ska utvecklas. I många kommuner saknas samlad kunskap om till exempel hur olika förvaltningar arbetar med aktiv involvering av personer med funktionsnedsättning eller vilka aktiviteter som genomförs för målgruppen. En nulägesanalys bidrar till att skapa en översikt över förutsättningar och möjligheter och utifrån den kan till exempel samverkansbehov synliggöras. Nulägesanalysen bidrar även till stärkt förankring för det fortsatta arbetet. Se även över möjligheten att involvera funktionshinderrörelsen i nulägesanalysen genom intervjuer eller annan form av dialog.
- Många kommuner har tagit fram strategidokument för funktionshinderpolitiken, andra är mitt uppe i denna process. När en kommun planerar att ta fram ett strategidokument för funktionshinderpolitiken rekommenderas den att inledningsvis se över hur andra kommuner arbetat och hur befintliga strategidokument är strukturerade. Bland annat finns det exempel i MFD:s metodstöd för strategi. Även exempel i denna rapport kan användas. Dessutom går det att söka efter ytterligare kommuners strategidokument på webben.
- Det är tydligt att många kommuner efterfrågar mer dialog med och aktiv involvering av funktionshinderrörelsen. Samtidigt upplevs funktionshinderråden inte alltid ha förutsättningar att tillgodose dessa behov. I råden finns många gånger ett behov av att diskutera sin roll som deltagare och vem man representerar (sig själv eller ett bredare perspektiv?) samt att få ökade kunskaper om strategiskt arbete i kommuner och hur kommunala processer ser ut. Sweco rekommenderar kommuner att se över möjligheten att ge stödjande insatser till funktionshinderråden – antingen genom att köpa in utbildningsinsatser externt eller att internt initiera dialog kring deltagarnas roll samt att ge kunskapshöjande insatser om kommunens arbete och processer. Detta för att öka möjligheten för funktionshinderråden att ta en mer aktiv roll i tidigare skeden av kommunens utvecklingsprocesser.
- I de flesta kommuner finns tydliga behov av att skapa stärkt samverkan kring funktionsrättsfrågor inom och mellan förvaltningar. Många gånger finns det stor kompetens om funktionsrätt hos olika personer i olika delar av kommunen. Sweco rekommenderar kommuner att inventera den befintliga kunskapen samt behoven av att skapa samverkansfunktioner med fokus på funktionsrätt. Det finns flera exempel på kommuner där sådana forum lett till funktionsrättsfrågorna har blivit mer integrerade i kommunernas arbete och att personer med olika kompetenser kopplat till frågorna har fått stöd av varandra. Det är viktigt att den typen av samverkansfunktion även får mandat att driva förändringsarbete kopplat till funktionsrättsfrågor.
- MFD:s metodstöd är inte särskilt känt och det råder delade meningar om innehållet. Om underlaget ska bli användbart behöver metodstödet synliggöras på ett tydligt sätt. Då

flera kommuner efterfrågar inspel från andra kommuners erfarenheter är detta en del i metodstödet som skulle kunna stärkas ytterligare. Det vore även bra om metodstöden blir mer översiktliga och att det går att ladda ner hela stödet – från början till slut – i ett samlat dokument, alternativt ha en schematisk bild av de olika delarna som läsaren kan navigera sig utifrån.